

A HORTOBÁGY FÁSÍTÁSA A SZÁZADFORDULÓTÓL NAPJAINKIG

KALAPOS MIHÁLY

Magyarország jellegzetes tája a Hortobágy. A több mint 150 ezer hektár kiterjedésű, füves, szikes pusztaság, az Alföld legnagyobb területe. Varázsát sajátos hangulata, távlatának korlátlansága, természeti jelenségei adják. Közép- és Nyugat-Európában sehol sincs ilyen végtelenbe vesző pusztaság. A Hortobágyon még sok helyen találunk elhagyatottnak tűnő, végeláthatatlan pusztaságot.

Nehezen hihető, hogy ezt a mostani pusztaságot a középkorban virágzó falvak és települések népesítették be. A régi oklevelek nem kevesebb, mint 52 falu nevét jegyezték fel a környéken. Máta, Zám, Ohat, Cuca, Szásztelek, Faluvégfalma, Pentezug, Angyalháza települések neveit ma is őrzi a pusztaság, egyes részeinek elnevezésében. Ezek a települések a tatárjárás és a török hódoltság idején pusztultak el. A Hortobágy nem is települt be többé. Területét a környező városok, falvak legelőként tartották fenn. Az akkor még gátak közé nem kényszerített Tisza gondoskodott öntözéséről. A mocsarakkal, nádasokkal, zombékosokkal tarkított, végtelen legelő teremtette meg a hortobágyi pásztorélet lehetőségeit. Dús fűvű legelőin szilaj gulyák, ménesek, kondák, juhnyájak legeltek. Ez az eredeti — sajátos, „délibabos romantikájú” pusztaság századok múltán is ezrével csalogatta ide a turistákat.

A közelmúlt évtizedekben nagy változáson ment át a Hortobágy. Részben szántóföldi művelés alá fogták, rizsföldek és nagy halastavak létesültek rajta, korszerű halgazdálkodás folyik. A pusztaság területét jelentékeny méretű erdőszelvényekkel módosították. A nagyarányú fejlődés a hagyományos kép fokozatos eltűnésével fenyegetett, ezért az 1973-ban megjelent kormányrendelet 52 ezer ha területet nemzeti parkká nyilvánított. Védetté vált a növény és az állatvilág, sőt maga a szikes talaj is.

Erdőtenyésztési szempontból a Hortobágy az erdőssztyepp-klimába tartozik. Az erdő a hatalmas pusztán általában szétszórtan, kisebb foltokban vagy erdőszelvényekben helyezkedik el. Legjellemzőbb természetes erdőtüpe a *sziki tölgyes*, és a mélyebb fekvésű, Tisza menti területeken a *tölgy—szil—kőris ligeterdő*, mely a vízrendezési munkák folytán egyre inkább csökkenőben van.

A Hortobágy hajdan a Tisza árterülete volt. Ősi erdők, erdő-lápos területek borították hiteles feljegyzések és levéltárban őrzött okmányok tanúsága szerint. A ma is használatos tájnevek — Tölgyere, Szilleshalom, Erdővíze stb. — is erre utalnak. A folyó szabályozását követő lecsapolások, meginduló közút- és vasútépítések, az erdők fokozatos kipusztulásához vezettek. Ugyanakkor az elszikesedés folyamata is megindult. A vízszabályozás előtti időkből alig maradt meg néhány hektár erdő. Ilyen pl.: a malomházi „őstölgyes”, mely a hajdani tölgy—szil—kőris ligeterdők emlékét őrzi a csárdától délre, a Hortobágy folyó bal partján. A mesterséges kiszáritás utáni legeltetéssel, a természetes

erdei növénytakaró jórészt megsemmisült. A mai Hortobágy a Tiszántúl erdőkben legszegényebb része.

Nem tartozik szorosan a Hortobágyhoz, mégis meg kell említeni az „Ohati” erdőt, mint a természetes erdőtársulás megmaradt képviselőjét, s az egyik legjellemzőbb sziki tölgyest e tájon.

A mesterséges fásítások a századfordulón kezdődtek el. Első lépésben a legelőkön egy-kéthektáros, ún. „szárnyék”-erdőket telepítettek, ahol a legeltetett állatok delelhettek. Ezek a kis, kerek vagy „L” alakú szárnyékerdők a legeltetett állatok (ménés, gulya, nyáj és konda) védelmét szolgálták, illetve szolgálják, a tűző napsütés és az időjárás viszontagságai ellen.

A két világháború között *Tikos Béla* erdőmérnök nevéhez fűződik a fásítási munka a hortobágyi szikes legelőkön. Ő, mint az akkori debreceni erdőgondnokság vezetője, úttörő fásítási munkát végzett e tájon. Az 1923. évi, XIX. törvénycikkbe foglalt „Alföldfásítási Törvény” alapján az 1920-as évek második felében és az 1930-as években tevékenykedett a Hortobágyon.

Az ekkor telepített erdőfoltok a kutak mentén, a ménés- és gulyaállásokon, valamint a magasabb fekvésű, hátsabb részekben helyezkednek el, ahol a talaj termőrétege kissé vastagabb.

A Hortobágy központjában — Mátán — a termőhelynek megfelelő fafajokkal mintegy negyven kat. hold fásítást létesítettek ez időben. A terület nagyobb részén a már meglévő korainyárasokat telepítették, alá kocsányostölgymakk vetéssel. A magasabb területre egyéb sziktűrő fafajokat (ezüstfa, vadkörte, amerikai kőris stb.) és cserjéket, a mélyebb fekvésű helyekre pedig fűz- és nyárféléket telepítettek. A Nagy-Hortobágy Hajdú-Bihar megyei részén — a század elejétől 1945-ig — közel 70 ha telepítést hajtottak végre. Ennek a megoszlását a túloldali táblázat mutatja.

A táblázatból kitűnik, hogy 50 ha fásítás maradt meg a felszabadulás előtti időkből. Ezt, mint erdőt, Debrecen szabad királyi város — a második világháborút megelőző időkben — erdőbirtokossági kezelésben hasznosította. A Hortobágy ekkor közigazgatásilag a városhoz, a hortobágyi erdők pedig kezelésileg a debreceni erdőgondnokság ohati védkerületéhez tartoztak.

A második világháború után a Földművelésügyi Minisztérium 1948-ban létrehozta a Hortobágyi Nemzeti Vállalatot, amely rövidesen trösztté alakult át. 1948 végén a Hortobágyon állami gazdaság létesült. A második világháború után a Hortobágy-fásítás újra megkezdődött. *László János* erdőmérnök volt az első, aki a nemzeti vállalat, a tröszt, majd az állami gazdaság területén nagyobb fásításokat végzett. Jelentős fásítások elsősorban a Hortobágy folyó mentén és a régi vízfolyások területén létesültek. Ezenkívül védelmi jellegű majorfásításokat, legelő- és mezővédő erdősávokat telepítettek. A 60-as évek elejétől *Tudosze László* erdésztechnikus, majd *Bujdosó Attila* erdőmérnök folytatta a megkezdett fásítási munkát, elsősorban *dr. Tóth Bélának*, az ERTI püspök-ladányi állomás vezetőjének a szakmai útmutatásai alapján.

Az 1970-es évek közepéig a Hortobágyi Állami Gazdaság Hajdú-Bihar megyei részén, hat község határában, összesen 920 ha fásítás valósult meg.

Hortobágy község határában 609 ha,

Balmazújvárosában 4 ha,

Egyeken 125 ha,

Nagyhegyesen 77 ha,

Nádudvaron 35 ha és

Tiszacsege határában 70 ha.

Az üzemterv tanúsága szerint a Hortobágyi Állami Gazdaság erdővel borított területein a fafajmegoszlás a 70-es évek közepén a következő volt:

kocsányostölgy 36⁰/₀,
 nemesnyár 31⁰/₀,
 akác 13⁰/₀,
 kőris 10⁰/₀,
 szil 4⁰/₀,
 hazai és egyéb nyárfélék 3⁰/₀,
 egyéb kemény lomb 3⁰/₀.

Az elsődleges rendeltetés szerint jelenleg 3⁰/₀ fatermelési, 58⁰/₀ védelmi, 18⁰/₀ természetvédelmi, 5⁰/₀ vadgazdálkodási célt szolgáló fásítás szerepel az üzemtervben, az 5⁰/₀-os terméketlen és 11⁰/₀-os tisztásterület mellett.

Kuriózumként megemlítem, hogy a mai Hortobágy területe nagyobb a régi — szűkebb értelemben vett — Hortobágy területénél. Ez, a hozzá csatlakozó — *Veres Péter* szavaival élve — „Hortobágy mellyéke” részeket is magába foglalja, ahol ugyancsak jelentős mértékű fásítások születtek az 1950-es évek elejétől kezdődően az Erdőtelepítő Állomás (ETÁLL), majd a volt Hajdúsági Áll. Erdőgazdaság kivitelezésében. Ezek az erdők és fásítások Balmazújváros, Tiszacsege, Egyek, Nagyhegyes, Hajdúszoboszló, Nádudvar, Püspökladány határában helyezkednek el. Ide sorolhatók még a Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Görbeháza, Polgár, Újszentmargita és Újtikos legelőterületein létrehozott legelőfásítások is.

A hortobágyi erdők mai kezelési viszonyait az 1961. évi VII. erdőtörvény határozza meg. A Hortobágyi Nemzeti Park megalakulásával kiemelt védett-

A századfordulótól 1945-ig telepített erdők

Népies helynév	éve	Telepítés		Meglevő fafajok elegyaránya %-ban	
		terület ha	megmaradt ha		
Juhosháti erdő	1907—8	3,0	3,0	Akác	100
Papegyházi erdő	1917—18	3,0	2,5	Akác	100
Szathmári telek	1924—26	3,5	1,0	Akác	100
Keserű erdő	1924—26	3,5	3,0	Kocsányostölgy	60
				Akác	40
Kungyörgyi erdő	1925—27	4,0	1,5	Akác	100
Mátai erdő	1933—38	23,5	22,0	Kocsányostölgy	45
				Amerikai kőris	20
				Mezei szil	15
				Akác	5
				Egyéb lágy lomb	15
Sárosér	1936—38	3,0	1,0	Kocsányostölgy, nemesnyár, fűz, am. kőris, vadkörte	50
Debr. Város tanya-Ökörföld	1936—38	4,0	2,5	Ezüstfa	50
				Kocsányostölgy	40
				Magas kőris	10
				Mezei szil	40
				Vadkörte	10
Elep-tanya	1937—38	2,5	1,3	Akác	100
Isten földje	1937—38	2,5	2,0	Akác	100
Kónyai hármaserdő	1938—40	5,0	4,3	Kocsányostölgy	70
				Magas kőris	20
				Vadkörte	10
Kadarcs mente	1938—39	3,0	1,5	Akác	100
Árkus tanya	1942—43	2,5	1,0	Kocsányostölgy	100
Egyéb fásítások	1932—1943	5,5	3,5	Akác	50
				Ezüstfa, egyéb	50
Mindösszesen:	1907—1943-ig	68,5 ha	50,1 ha		

séget élvez Közép-Európa legnagyobb szikes pusztája: a Hortobágy. A rendeltetési megoszlás tanúsága szerint a meglévő erdők csekély fatermelési funkciójával szemben újabban a több célú hasznosítás lépett előtérbe. A nemzeti park területén levő erdők természetvédelmi, a csatlakozó területeken pedig elsődlegesen védelmi rendeltetést kaptak az új üzemtervben.

A Hortobágyi Állami Gazdaság és a Nemzeti Park megtalálta azt a közös célt szolgáló együttműködést, ami egyrészt a természetes erdőtársulások megmenntését, másrészt az ősi pusztta visszaállításával az ismeretterjesztést és a tudományos kutatás céljait szolgálja.

A SZAKIRODALOM FELADATA AZ ERDŐGAZDASÁG FEJLESZTÉSÉBEN

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGI MEGBESZÉLÉS MÁTRAFÜREDEN

A szerkesztő bizottság a mátrafüredi helyi csoport közreműködésével, október 21-én, megbeszélést szervezett. A téma a szakirodalom szerepének és feladatainak az értékelése volt, különös figyelmet szentelve annak, hogy miként szolgálja Az Erdő az erdőgazdálkodás fejlesztését, mennyiben tölti be szerepét, mennyire hatékony, illetve milyen intézkedésekre volna szükség a műszaki fejlesztésben elért hatékonyságának a fokozásához.

A megbeszélés az MTESZ Heves megyei Szervezete által rendezett műszaki hónap keretébe illeszkedett. Kereken 100 fős résztvevői között az ország különböző tájainak erdőgazdaságai képviseltették magukat. Megjelentek a különböző erdészeti hatóságok, helyi párt- és tanácsi szervezetek küldöttei és részt vett ezen a szaklapjainkat előállító Révai Nyomda Vállalat egri gyáregységének igazgatója is.

A megbeszélésen házigazdaként *Fadgyas Kálmán*, a helyi csoport elnöke köszöntötte a megjelenteket, majd *dr. Kovács Jenő* elnök hozta az MTESZ megyei szervezetének üdvözlését, röviden méltatva az erdő népgazdasági jelentőségét. Rámutatott arra, hogy Heves megyében ez mennyire fokozott mértékű és ennek megfelelően, mekkora figyelem fordul feléje. Ehhez kapcsolódva bemutatta a Mátrai EFAG megrendelésére készült „Tűzifa minőségű cserfa korszerű hasznosítása” c. színes keskenyfilmet.

A célul tűzött figyelemfelhívást a szaklapok, szakkönyvek, szakkönyvtár ügy helyzetével foglalkozó négy ismertetés szolgálta. Elsőnek *dr. Solymos Rezső*, a szerkesztő bizottság elnöke és AZ ERDŐ felelős szerkesztője foglalkozott a lap szerepével, szerkesztésének irányelveivel az erdőgazdaság fejlesztésének szolgálatában. Rámutatott arra, hogy a viszonylag leggyorsabb közlés mekkora előnyt rejt magában a fejlesztési lehetőségek feltárásában, a legújabb ismeretek összegyűjtésében, megvitatásában, terjesztésében. Visszapillantott a szerkesztésnek kereken 120 éves múltjára és kimutatta, hogy minden időben, mennyire szolgálta az ország erdőgazdálkodásának fejlesztését. Évfolyamainak kötetein végigvonul egész szaktörténetünk. A működése első évének lezárásához közeledő új szerkesztő bizottság szerkesztési irányelvei közül kiemelte azt a szándékot, hogy a lap elért színvonalát megtartsa, ha lehet, növelje úgy, hogy szakmánk napi gondjainak és hosszú távú feladatainak megoldásához mindig helyes eligazítást adhasson. Elsősorban a hosszú, a közép- és a rövid távú feladatok megvalósítását kívánja elősegíteni. Nagyobb figyelmet kíván szen-